

**ПРОГРАМИ ЗА МЛАДЕ НОВИХ ГЕНЕРАЦИЈА У ФУНКЦИЈИ
ВАНИНСТИТУЦИОНАЛНЕ ДИПЛОМАТИЈЕ**

тр Илија Трнинић⁷⁵

*докторанд Факултета политичких наука Универзитета у Бањој Луци
„Perceptuum mobile – Институт за развој младих и заједнице“*

Апстракт: Традиционална дипломатија, већ одавно, губи своју првобитну форму а све више и улогу. У почетку осмишљена са задатком да служи сврси дискусије званично изабраних представника. Глобализацијом и глобалистичким утицајем добија форму „одмакнуту“ од званичног. Савремени модели дипломатије карактеришу се као резултат фрагментације традиционалног приступа: настају економска дипломатија, муниципална дипломатија, конференцијска, спортска, културна и тако даље. Једна од њих је дипломатија ораганизација цивилног друштва која промовише програме и рад са омладином. Програм младих у Европској унији окарактерисан је као један од најуспјешнијих програма јер су повећали мобилност младих на територији цијеле Уније што је за циљ био да се повећа степен интеркултуралног учења и ојача европски идентитет будућих становника и активних грађана Европске уније. Рад са младима и регионални приступ у раду са овом популацијом јача њихове везе и односе који имају значај међународног карактера. Сврха таквих програма је готово идентична са сврхом настајања и постојања дипломатије: *изнаћи модел и начин успостављања сарадње да сила не би владала свијетом.*

Кључне ријечи: *млади, нове генерације, дипломатија, цивилно друштво*

Дипломатија и цивилно друштво

Појам „дипломатија“ потиче од грчке ријечи диплома која, дословно, значи „двоструко пресавијен акт издат од суверена“. Сам појам дипломатије је „веома тешко, ако не и немогуће дефинисати на сажет и језгровит начин, јер има многобројна значења која су у свом карактеру вишеслојна, вишезначна, вишедимензионална, која, једноставно, измичу оковима дефиниције“ (Дашић, 2012:27).

Дипломатија је грана политике која се бави односима међу државама. Традиционална дипломатија бави се општењем или опхођењем преко званично изабраних представника. Класична дефиниција дипломатије, која карактерише мирну интеракцију између државних актера, оставља цивилно друштво изван концепта. Међутим, пораст учешћа цивилног друштва у глобалном управљању у двадесетом вијеку учинила је дипломатију мање ексклузивним клубом него сложена мрежа односа само дјелимично контролисана традиционалним дипломатама.

Мишел де Монтењ (Michel Eyquem Montaigne, 1533-1592) о ваљаном дјечијем образовању у есеју објављеном 1580. године написао је: „...између стицања знања које оспособљава за

⁷⁵ ilija_trninic@blic.net

„вођење рата“, „управљање људима“ најважније је и најваљаније образовање које оспособљава младог човека за „његовање пријатељства са владаром или страним народом“ (дипломатија, прим.ау.) (Монтењ, 2007:234).

Лопандић дипломатију дефинише као „дјелатност представљања једног суверена или једне земље у иностранству, односно вјештина преговарања са странцима и страним државама, као и дјелатност вођења међународних послова једне државе“ (Лопандић, 2015:7).

Соорег и други, у свом дјелу „The Oxford Handbook of Modern Diplomacy“ из 2013. године дефинише цивилно друштво и прати његову историјску појаву, а затим тврди да су организације цивилног друштва важни на почетку и крају глобалних дипломатских напора. У почетку, критикују постављање нових питања на дневни ред и обликовање начина на који се та питања третирају. Они помажу да се примијене глобални споразуми, са својим широким присуством и лабавим умрежавањем као средством за њихову примјену на ниже нивое све до локалних нива. Организације цивилног друштва су мање централизовани у класичним фазама дипломатских преговора са представницима власти, али њихово снажно присуство у другим улогама доринноси преговорима и артикулацији потреба грађана. Такође, они представљају основне одлике и обиљежја модерне дипломатије, улоге цивилног друштва у дипломатском ангажману и дипломатским активностима те факторе дипломатије глобалних односа. Врло интересантан приступ је представљање типа дипломатије који се назива „Конференцијска дипломатија“. Будући да су организације цивилног друштва ангажоване око конференцијских активности, организовањем и активним учешћем, интересантно је представити домен и значај овог типа дипломатије. Као један од облика дипломатског општења представља и концепт јавне дипломатије као модела нове наспрам старе праксе и ван тога.

Јавна дипломатија је, све више распрострањена пракса у дипломатији, коју обликују кретања и токови околности у друштву у цјелини а нарочито у глобалистичком свијету. Процес демократизације у дипломатији је и покретач таквог облика дипломатије јер је нагло добила на значају због глобализације и комуникацијске револуције. Развој јавне дипломатије представља ширење актера, питања и инструмената имплементације и, с тога, мора се борити са повећаном сложености и занемаривањем граница у овом дигиталном добу. Јавна дипломатија постала је мултидисциплинарна област изучавања која, сада, прелази границе дипломатских студија. Њена садашња форма је толико разноврсна да је постала генерички појам. У дипломатским студијама, оно што се назива „традиционалном“ и „новом“ дипломатијом сада се сматра превише категоричном, са већом интеграцијом. Како Дашић наводи у свом дјелу, наспрам „модерне“, постојале су „стара“ и „класична“ дипломатија (Дашић, 2012:15).

Да савремено доба тражи нове приступе и одговоре сагласан је и Душко Лопандић када каже да „...дипломатија је још подложнија великим промјенама усљед драматичне еволуције природе међународних односа и начина комуницирања и информисања између различитих људских заједница и друштвених група, односно држава, посебно када је ријеч о утицају јавности, као и о сталном повећању брзине и природе комуникације.“ (Лопандић, 2015:11)

Дефиниције о томе шта је грађанска дипломатија и које се могу сматрати грађанском су веома оспораване. Термин „грађанска дипломатија“ може се користити или као метафора за оне који су укључени у међународне интеракције или, уже речено, за упућивање на јавно одобрено кориштење грађана у традиционалним облицима дипломатије. Иако су поступци грађана одавно одиграли улогу у међудржавним односима, било за или против интереса њихових држава, државе су изразиле велику приврженост званичној дипломатији. Међутим, лакоћа

путовања и комуникације довели су до све веће улоге грађана у односима између државама. Контакти међу грађанима могу имати користи, укључујући формирање дубоких и дуготрајних односа који се поимају као аутентични и независни од стране владе. Промјене у дипломатској пракси значе све веће мјесто за грађанску дипломатију како би се попуниле празнине између јавности и традиционалне дипломатске праксе.

Дипломатија је традиционално дефинисана као рад дипломатских службеника који су делегирани и послани од стране њихове матичне земље да је заступају у иностранству. Бул наглашава главне функције дипломатије као што су „олакшавање комуникације, преговарање о споразумима, прикупљање обавјештајних података и минимизирање трења у пракси међународних односа између држава“ (Bull, 1977: 170–1). Она је дуго била главна институција за вођење односа између држава. Иако је пракса дипломатије одувјек била прилагодљива, она је недавно морала оштро да се прилагоди промјенама које су донијели глобализација и технолошке промјене. Једна од промјена је све већа дискусија о грађанској дипломатији. Генерално дефинисано: „Грађанска дипломатија... је оно како грађани као индивидуалци могу направити разлику у свјетским пословима“ (Constantinou а према McDonald, 1991: 119). Међутим, још увијек они који практикују традиционалну дипломатију нису универзално прихватили концепт грађанске дипломатије.

Људи су одувјек били у активној интеракцији преко државних граница и то је дуго било дио начина на који су се земље и страна јавност међусобно гледале. Током вијекова, међусобни односи и међудржавни односи обликовани су различити актери, укључујући и незваничне. Поред традиционалне улоге дипломата који званично представљају своју државу, низ других актера као што су умјетници, трговци, мисионари и свештеници допринијели су на позитиван и негативан начин на то како се њихове земље посматрају у иностранству. Није изненађујуће да су владе имале снажну склоност вредновању званичних дипломата као истинских носилаца имиџа и поруке државе у односу на грађане који су укључени у прекограничне интеракције. Званичне дипломате одговорне су за управљање односима између владе и комуникацију са страном јавношћу. Временом, а посебно револуцијом у комуникацијама, аспект јавне дипломатије постао је веома значајан. Задржавање традиционалне дипломатије као једине покретачке снаге међународних односа је, засигурно, проблематично када се разматрају различити примјери међукултурне размјене кроз историју. На примјер, Грци су користили грађане других градова-држава са сједиштем у Атини, да представљају интересе других влада у Атини.

Дефинисање грађанске дипломатије у најширем смислу, значи да се многи актери и њихове акције могу сматрати њеним дијелом. Прекогранични контакти, могу се остварити у широком спектру области, укључујући међународни туризам, спорт, академске заједнице, пословне и културне размјене а нарочито сарадњу и рад организација цивилног друштва. Нема ограничења за грађане који потенцијално могу бити укључени, било кроз студије у иностранству, размјене младих, односе са градовима побратимима, међувјерски дијалог и многе друге начине. Овај тип међуљудских контаката може имати очигледан утицај на то како грађани других земаља гледају на њих. Лично искуство је велики фактор у формирању позитивних или негативних ставова према другим земљама. Трајна, дугорочна и аутентична интеракција са страним држављанима је веома важан фактор у националном имиџу.

У свом изворном научном раду Стефановић–Штамбук, поставља питање одрживости дипломатије данас. Претпоставља се да дипломатија није власништво државе. Ослањањем на потврђена знања да је дипломатија одувјек била својина сваке друштвене личности и сваког

друштва прво је предузето сабирање показатеља и налаза зашто се данас дипломатија не може ставити на листу такозваних „неодрживих врста”, као што не може ни држава, један од њених територијалних суверених предузетника (Стефановић–Штамбук, 2010:644).

Дио свог рада, професорка Стефановић–Штамбук посвећује враћању разумијевања данашње дипломатије у њено стварно лежиште друштвеног предузетништва и друштвене моћи. Закључна разматрања своде налаз да нови облици дипломатског дјеловања различитих предузетника грађанског и трговачког друштва као нетериторијалних суверена глобалне владавине не само што чине дипломатију одрживом, него повлаче и промјену укоријењеног мишљења структуре организације споразумног управљања глобалним пословима (Стефановић–Штамбук, 2010).

У БиХ, као постконфликтној земљи са социјалистичким наслијеђем, након успостављања мира, многи грађански активисти и представници организација цивилног друштва активирали су се у успостављању веза и односа у међународном пољу. Бројни пројекти међународног значаја, присуство бројних међународних организација у БиХ, нови програми прекограничне сарадње, представљали су предуслов развоју грађанске дипломатије у процесу демократизације земље, њених инситуција и друштва уопште. Децентрализован и асиметричан политички систем додатно ствара простор за разбијање монопола и ексклузивитета државе над дипломатском праксом.

Документ Стратегија спољне политике Босне и Херцеговине 2018-2023. јасно даје смијернице спољне политике БиХ, али и актере који обавезују спровођење стратегије. Иако експлицитно нису наведене одређене организације цивилног друштва, документом се оставља простор за „друге учеснике у спољнополитичким активностима“ да интензивније раде на пољима међународних односа који су јасно дефинисани и прецизирани. Ту се прије свега односи на простор организација цивилног друштва које су биле консултоване у процесу израде стратегије. Ово представља својеврстан доказ адаптацији дипломатске праксе да се разбије монопол међународног представљања резервисаног само за званично изабране представнике.

Нове генерације данас

Ове године право гласа имају они који су, увелико рођени иза 2000. године, они чија је година рођења добро загазила у нови миленијум. Право гласа еквивалент је одређеној врсти зрелости: пунољетству, избору напредног школовања, политичкој партиципација и почетку животног осамостаљивања. Они који су рођени у деведесетим годинама прошлог вијека увелико гласају, остварују приходе, породично и друштвено су активни.

Ти млади људи, рођени деведесетих година двадесетог и они у првој деценији двадесет првог вијека припадају једној специфичној генерацији човјечанства. Тај „спецификум“ није само свједочанство и ексклузивитет преласка из миленијума у миленијум, како би то епски звучало, него је њихово одрастање свједочанство прелаза међу епохама у технолошком смислу.

Ово је „Генерација 3“, пост-миленијалси, који су расли и стасавали уз модерне технологије и који су зависни од тих технологија.

Такву генерацију карактерише нараштај рођен у периоду 1995-2010. године. Поред назива „Генерација 3“ назвали су је и „Digital Natives“ или дигитални уродјеници (<https://www.investopedia.com/terms/d/digital-native.asp>) и „iGeneration“ (<https://ericgeiger.com/2018/01/who-are-the-igeneration-and-what-does-research-tell-us/>). У њеним

карактеристикама истичу се упућеност на персонализоване уређаје за специфичне потребе сваког по на особ те уздизање медија и мултитаскинга као начина комуницирања, рада и размишљања. Такође, карактеристика ове генерације јесте наглашен прелазак са рачунара на мобилни телефон и са текста на видео између нео-дигиталног становништва. Коришћење слике је представљао прелазни облик од текста ка видео креацијама.

Дошли смо у фазу „Виртуелног номађења“, како окарактериса Жак Атали, у свом дјелу „Кратка историја будућности“ (Атали, 2010:112-116), мислећи на савремен облик рада и живота поредећи га са номадима из прошлости који су „omnia mea mecum porto“ (увијек све са собом носили) да би преживјели.

Према подацима на интернет страници „The Annie E. Casey Foundation (AECF®)“, фондације која од 1948. године активно ради на успостављању „свјетлије будућности милиона деце и младих с обзиром на њихове образовне, економске, социјалне и здравствене исходе“, седам најважнијих друштвених питања која заокупљају пажњу „Генерације 3“ су: 1) здравствена заштита; 2) ментално здравље; 3) високо образовање; 4) економска сигурност; 5) грађански ангажман; 6) расна једнакост; и 7) животна средина (<https://www.aecf.org/blog/generation-z-social-issues>).

На нашим просторима ова генерација суочава се са транзицијама у социјалној и економској сфери, политичком нестабилношћу, нарушеним системом вриједности, моралним дилемама, глобалистичким утицајима, а у неким дјеловима, са сукобом ригидних традиционалних норми. Такође, дио ове популације у БиХ и сусједним земљама носе трансгенерацијску трауму узрокованом сукобима на Западном Балкану још од Другог свјетског рата. Млади људи „Генерације 3“ имају нове захтјеве и образац понашања што захтјева нове и модификоване одговоре а који морају бити другачији у односу према претходним генерацијама.

Нису ли поменуте теме и фактори са којима се суочавају овдашњи млади људи из домена обавеза које треба да рјешавају владе и питања за међународне односе јер, свако од њих, превазилази границе националних (државних) третирања. Када се узму у обзир програми и пројекти који се скоро четврт вијека реализују на просторима ЕУ и земаља Западног Балкана, уочава се да су теме третиране пројектима потуно компатибилне са поменутиим темама. Млади који су укључени у организације цивилног друштва које реализују такве пројекте немају задршку у остваривању сарадње нити институционалне процедуре као бирократске неопходности у остваривању такве сарадње. Они се радо одазивају на такве програме и активно се укључују у иницијативе које упућују властима и преговоре са структурама које рјешавају дефинисана питања. Врло често такве активности подразумијевају наступе на конференцијама, лобирања и преговарања према доносиоцима одлука из система владајућих струкута да би се остварила права и интереси младих, активну комуникацију са владама својих држава али и влада других држава. Такође, развијају се односи организација цивилног друштва са међународним организацијама транснационалног карактера. Препознајемо ли елементе дипломатских односа у овим дјелима организација цивилног друштва без обзира да ли им је сједиште у матичној држави или су дио неких мрежа омладинских организација ширег концепта. Млади (н)овог доба, са описаним карактеристикама, исказали су активан однос по глобалистичким питањима те показали завидан ангажман у међународним пројектима. Оваквим приступом и активним ангажманом, млади у организацијама цивилног друштва, воде послове и, на међународном пољу, остварују интеракције ванинституционалног типа. Доказ томе су успјешне оцјене реализације омладинских пројеката Европске уније од краја осамдесетих па све до данашњих дана. И даље Европска унија улаже значајна средства у

програме за младе сматрајући да ће се тиме допринијети бољем интеркултуралном учењу и хармонизацији односа културне шароликости овог старог континента. Најчешћа питања и теме које се подржавају од стране Европске уније било да се ради унутар ове заједнице, према кандидатима или потенцијалним чланицама су: дијалог младих, демократска партиципација, права и инклузија, грађански ангажман, одржив развој, млади за мир, интеркултурално разумијевање спорт и друго (https://europa.eu/youth/home_en).

Најбољи примјер осликава транснационална структура под називом Партнерство отворених влада основана 2011. године, када су „владини лидери и представници цивилног друштва окупили се како би створили јединствено партнерство које комбинује ове моћне снаге за промоцију транспарентног, партиципативног, инклузивног и одговорног управљања“ (<https://www.opengovpartnership.org/about/>). Ова структура тренутно укључује седамдесет и осам земаља и седамдесет и шест локалних самоуправа - које представљају више од две милијарде људи а заједно са хиљадама организација цивилног друштва.

Оно што је важно идентификовати јесте да у послу организација цивилног друштва које реализују пројекте регионалног и међународног значаја, увелико има елемената дефинисаним у појму и дјелатносима дипломатије а прије свега мирну интеракцију између (државних) актера, његовање пријатељства са владаром или страним народом, представљања земље у иностранству, односно вјештина преговарања са странцима и страним државама. Сви ови елементи су дијелови дефиниција дипломатског општења.

Закључак

Подјела између „грађанске“ и „службене“ дипломатије је изазвана промјенама у модерној дипломатској пракси. Грађанску дипломатију треба схватити у контексту ширих трендова који су видјели прелазак са ексклузивитета и „клуба“ на дипломатску мрежу. Цивилно друштво је присутно у многим областима модерне дипломатије. Организације цивилног друштва поставиле су нове изазове и теме на дипломатску агенду, уоквирујући их на начине који покрећу људе на акцију и нуде посебне приступе глобалним проблемима. У својој способности да обликују дневни ред и да прате преговоре, обогатили су глобалну дипломатију новим идејама и гласовима.

Дипломатија има два „колосијека“: први је владина и међудржавна дипломатија а други је невладина, недржавна, ванинституционална и дипломатија других друштвених актера. Посао амбасадора је мир. Амбасадор ради за опште добро и отуда потиче јавно својство амбасадора. Зато је сваки амбасадор и јавни актер.

Цивилно друштво у постдејтонској БиХ настало је и развијало се на платформи и потребама помирења. Организације цивилног друштва, или већина њих, своје активности и програме усмјеравају на општу популацију у промовисање и унапређење вриједности који се односе на општу популацију тј. опште добро. Као такви, активисти и упосленици у организацијама цивилног друштва јавно раде и заступају интересе група које представљају. С тим у вези, јаке су паралеле које повезују и идентификују рад и циљеве дипломатије и стремљења цивилног друштва у БиХ. У БиХ оставрена је значајна интеракција у унапријеђењу веза одређених група грађана и заступања интереса који су унаприједили њихов положај у друштву.

Потребно је више пажње посветити важности и улози грађанске дипломатије у БиХ и њеним структурисањем повећати ефикасност и учинак у међународним односима.

Литература

- Atali Žak. (2010). *Kratka istorija budućnosti*. Beograd: Arhipelag
- Bull, H. (1977). *The Study of Anarchical Society: A Study of Order in World Politics*. London: MacMillan.
- Civilno društvo i nevladin sektor*. 2002. Magnaagenda, Beograd: Palgo centar
- Constantinou C., Kerr P. and Sharp P. (2016). *The SAGE Handbook of Diplomacy*. London, New York, New Delhi, Singapore: Sage publications
- Cooper A., Heine J. and Thakur R., (2013). *The Oxford Handbook of Modern Diplomacy*. Oxford: Oxford University Press
- Дашић Давид. (2012). *Историја дипломатије - еволуција дипломатског метода*. Београд: Алтера
- Gregory, B. (2011). *American public diplomacy: enduring characteristics, elusive transformation*. The Hague Journal of Diplomacy
- Hovey, Rebecca and Weinberg, Adam (2009). *Global learning and the making of citizen diplomats*. In Lewin, Ross (ed.), *The Handbook of Practice and Research in Study Abroad: Higher Education and the Quest for Global Citizens*. New York: Routledge.
- Лопандић Душко. (2015). *Време сјаја време таме*. Београд: Архипелаг
- Монтењ М. (2007). *Есеји*. Загреб: Диспут
- Стефановић – Штамбук Ј. (2010). *Да ли је дипломатија данас одржива*. МР4. Изворни научни рад, DOI:10.2298/MEDJP1004641S. 641-677
- Стратегија спољне политике Босне и Херцеговине 2018-2023*. (2018). Сарајево: Председништво БиХ

Интернет странице:

- <https://www.aecf.org/blog/generation-z-social-issues> приступљено: 1.6.2021.
- https://europa.eu/youth/home_en приступљено: 1.6.2021.
- <https://www.opengovpartnership.org/about/> приступљено: 12.6.2021.
- <https://www.investopedia.com/terms/d/digital-native.asp> приступљено: 24.6.2021.
- <https://ericgeiger.com/2018/01/who-are-the-igeneration-and-what-does-research-tell-us/> приступљено: 24.6.2021.

**YOUTH PROGRAMS OF NEW GENERATIONS IN FUNCTION OF OUT-OF-
INSTITUTIONAL DIPLOMACY**

*Ilija Trninić, MA and PhD candidate at Faculty of Political Science (University of Banja Luka)
“Pereptuum mobile – Institution for Youth and community development”*

Abstract

Traditional diplomacy is losing their original form and role. In the beginning it has been based on task to serve its purpose for discussion of officially assigned representatives. By globalization and its influence, diplomacy is getting new forms that distances of official one. Temporal model of diplomacy characterizes as a result of traditional approaches fragmentation: it appears economic diplomacy, municipal diplomacy, conference diplomacy, sport's diplomacy, cultural diplomacy and so on. One of those is civil society diplomacy that promotes programs and work with youth. Youth program in European Union is one of the most successful since it enlarges mobility of youth in EU what is the goal to increase level of intercultural learning and strengthens European identity of future active citizens. Work with youth and regional approach enhance connections and relations among themselves that has an importance at international level. Purpose of those programs is the same with purpose of diplomacy existence: to identify a model of cooperation establishment in order to provide that force does not rule.

Key words: *youth, new generation, diplomacy, civil society*